

чиниоцима, као и у новим владајућим естетским мерилима. Насупрот томе, ова форма музичког изражавања је крајем 20. века нашла своје место као важно средство само-изражавања код младих људи из градова. Данас живи свој нови живот у репертоарима ансамбала који негују и, на одређени начин, настављају традиционалну литванску песму. Сама Даива Рачиунаите је као извођач и руководица ансамбала дала значајан допринос на овом пољу.¹

Ауторка истиче чињеницу да, кад је о томе реч, није у питању мода (како би то некоме могло изгледати). С једне стране, реч је, свакако, о трагању за сопственим културним коренима: концерти *суџарџина* данас привлаче све бројнију и бројнију публику у самој Литванији, а слушаоци се речито изражавају о несвакидашњем, позитивном духовном искуству при сусрету са овим песмама. Очигледно је да је овде реч о појави која је паралелна, па чак и хронолошки подударна са појавом оживљавања архаичне традиционалне музике у нашој средини, у циљу трагања за звучним елементом српског етничког идентитета.

Такође, ауторка указује на могуће тумачење универзалног значаја потребе за оживљавањем *суџарџина*. Старији начин музичког изражавања, коме се подсвесно окреће део младе публике, има бројне заједничке карактеристике са модерном уметничком формом. Такође, *суџарџине* се показују као веома актуелне у данашњим покушајима сусрета различитих култура.

Јелена Јовановић

'ЕЈ, РУДНИЧЕ, ТИ ПЛАНИНО СТАРА
Традиционално певање и свирање групе „Црнућанка“,
Београд, 2003.

У селу Црнући, на Руднику, већ више од три деценије постоји и предано негује традиционалну музику свога краја изворна група *Црнућанка*. Са жељом да им ода признање за очување музичко-фолклорне баштине, Музиколошки институт САНУ је у сарадњи са Културним центром из Горњег Милановца и Вуковом задужбином из Београда (приређивачи: Радмила Петровић и Јелена Јовановић, уредник: Даница Петровић) 2003. године објавио монографију *'Еј, Руднице, ти планино*

¹ Изузетно вредан прилог пропагирању и упознавању са овим вредним, архаичним делом литванске вокалне традиције представља аудио издање – компакт диск под насловом *Lithuanian Traditional Music – Sutartinės, Polyphonic Songs*, са стручним коментарима Даиве Рачиунаите, у извођењу вокалног ансамбла “Trys Keturiose” чији је руководица такође ауторка ове књиге.

сѝара. Издање обухвата CD, са 44 снимка традиционалног певања и свирања, и књигу, чији су најзначајнији део из апекта науке записи песама и свирке са коментарима. Већи део музичког материјала представљеног на CD-у (26 нумера) чине теренски снимци из звучног архива Музиколошког института које је током својих истраживања у рудничком крају између 1959. и 1982. године начинила етномузиколог др Радмила Петровић (1923–2003), дугогодишњи научни сарадник ове институције, док је мањи део (19 нумера) снимљен у студију Радио-Београда 1996. године. Избор нумера сачиниле су др Радмила Петровић и мр Јелена Јовановић, такође сарадница Музиколошког института, која је припремила и транскрипције, коментаре уз нумере и текст *Народно љевање и свирање у селу Црнући*. Како ни најпрецизнија транскрипција не може надоместити живи музички израз, највећа вредност овог издања јесте носач звука. У том смислу, упознавање певања и свирања у Црнући свакако треба започети од CD-а.

Репрезентативни примери музицирања *Црнућанке* груписани су по функцији коју су имали у животу људи на селу. У звучну слику рудничког краја уводе нас вокалне и инструменталне мелодије које су пратиле различите послове: рабацијање, жетву, кошење, комишање, печење ракије, чување стоке; следе примери из репертоара који се изводио на друштвеним скуповима, тзв. прелима и седељкама, затим они са породичних светковина – слава и свадби, а утисак заокружују песме и свирка са сеоских забава. Оваквим избором жанрова обухваћени су примери и старијег и новијег сеоског начина певања. Старији сеоски стил заступљен је формама које народ најчешће означава термином *џлас*, као *рабацински*, *жеџелачки*, *свајшовски*, при чему *жеџелачки* и *свајшовски џлас* имају и своје варијанте именоване као *дуџи* и *крајџки*, а архаичном слоју припадају и (*чобанска*) *бројаница*, као и неке од песама које су се певале на друштвеним скуповима и дефинисале само одредницом *на џлас*. Тонску структуру ових песама одликује нетемперованост, а групно извођење, које је искључиво двогласно, карактерише хетерофона, хетерофоно-бордунска или бордунска сазвучна структура. Новији музички слој чине примери групног двогласног певања (изузетак је појава трогласа у примеру 28) познатог као певање *на бас* са хомофоном структуром у којој преовлађује сазвук терце, а као типичан каденцијални интервал појављује се квинта. Овакве песме функционално нису строго дефинисане и могле су се изводити у различитим приликама. Занимљиву комбинацију особина ова два основна стила представља песма *Широко је лишиће ор'ово* (пр. 5), где се у оквиру начина певања *на бас* атипично истичу секундни сазвуци (тзв. хибридни облик).

Осим вокалне, на CD-у су представљени и примери инструменталне традиције Црнуће изведени на свирали, свиралчету, двојницама, окарини и листу, омиљеним народним инструментима у рудничком крају. Овај вид музицирања био је у традиционалном контексту везан за одређене врсте посла, као што су рабацијање и чување стоке, а

важну улогу инструментална музика је имала и у синкретичном споју са покретом у колима, омиљеним играма становништва овог краја, попут *Шејиње*, *Тројаница*, *Левакиње*, *Криве крушке* и др.

Као што у поменутом тексту *Народно певање и свирање у селу Црнућа на Руднику* Ј. Јовановић указује, музика коју изводи *Црнућанка* по својим одликама сегмент је типикума народног музицирања Шумадије и централних делова Србије, а због заједничког, динарског порекла већинског дела становништва уочљива је и сродност са традиционалном музиком западних и југозападних области Србије. Овај део Шумадије је лимитрофна област у чијој културној баштини је могуће препознати сусрет истока и запада, али и хронолошки различите слојеве. Резултат културних контаката из аспекта контаминације модела карактеристичних за источне и западне српске области јесте присуство свих облика двогласа познатих у нашем традиционалном певању, а о наслојавању новијих утицаја сведочи у општем смислу заједничко певање мушкараца и жена (пр. 8, 22, 24, 28), или, конкретније, примери као што су *Кад њојерам брда низ љовега* (бр. 23) или *Одријаше дани врући* (пр. 10), за које се претпоставља да су облици импортовани у новије време.

Мелопоетски записи песама представљених на CD-у са коментарима који се односе на народну терминологију, функцију, облик и сл., осим вредности као вида овековечавања музике, представљају и значајну помоћ за научни, аналитички приступ музичкој традицији Црнуће. На тај начин резултате базичног проучавања које је изложила Ј. Јовановић могуће је проширити и надаље користити у научне сврхе.

Писани део публикације садржи и део посвећен самој групи: осврт на друштвени и културни живот рудничког краја као контекст који је 1966. године на иницијативу Александра Леса-Ђорђевића, земљорадника и народног песника, изнедрио *Црнућанку*, а онда и на њихов рад, најзначајније наступе и награде (од којих се издваја Европска награда за народну уметност коју је ова група добила 1976. године). Приложене су и фотографије са пописима чланова групе од првих корака, 1903. године када је у част доласка краља Александра Обреновића у овај крај група народних музичара припремила програм, до данашњег састава *Црнућанке*. Монографија је у целини објављена двојезично, на српском и енглеском језику, што је, уз квалитетну графичку опрему, чини репрезентативним издањем ове врсте.

Публикација *'Еј, Рудниче, њи њланино сѝара*, осим документационе, има и афирмативну вредност за све оне прегаоце који попут *Црнућанке* чувају као највеће драгоцености прежитке традиционалне културе свога рода. Они су жива, најјача одбрамбена снага отпора глобализацији у култури, због чега су оваква издања најмањи и најлепши начин да им се захвалимо.

Данка Лајић-Михајловић